

КООПЕРАТОРИ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Юлія Демидас, аспірантка, Федьков О.М., к.і.н.

Кам'янець-Подільський державний університет Вагомий внесок у розвиток кооперативного руху Правобережної України зробили М.І. Зібер, М.В. Доманицький, Й.В. Юркевич, Х.А. Барановський, І.А. Волошиновський.

Микола Іванович Зібер (економіст, соціолог, громадський діяч) був одним із зачинателів кооперативного руху на Правобережжі. Він був головою правління першого споживчого товариства у Києві. 1869 р. Микола Зібер надрукував у газеті "Киевский телеграф" програмні засади даного кооперативу та закликав "людей праці" створювати споживчі товариства [1, с. 54]. Того ж року вчений видав працю «Потребительные общества» - це була перша в Російській імперії книга, присвячена споживчій кооперації [3, с.67].

Після розпаду Київського товариства М. Зібер став головою правління кооперативної крамниці, створеної громадівцями [1, с.55], брав також участь у спробах організувати робітничі виробничі кооперативи у Києві та його околицях. Перебуваючи в еміграції, надсилав публікації до російських економічних журналів, інформуючи про західноєвропейський кооперативний рух [3, с.67].

Василь Миколайович Доманицький зацікавився кооперативним рухом під час навчання в Київському університеті, в 1898 р. прочитав свій реферат про кооперацію на зібранні студентської громади [5, с.6].

До практичної участі у кооперативному русі Доманицького залучили селяни його рідного села Колодистого Звенигородського повіту на Київщині. 1902 р. було відкрито ощадно-позичкове, а 1904 р. Василь Миколайович організував споживче товариство [1, с.68-69].

Під час революції 1905-1907 рр., через надзвичайний авторитет серед народу, влада стала вбачати в особі Доманицького небезпечного революціонера [17, арк.119-119зв]. 1907 він, перебуваючи на нелегальному

становищі, брав участь в організації Київського кредитного союзу, а згодом - Союзу споживчих товариств. Щоб уникнути переслідувань, Василеві Миколайовичу довелося виїхати за кордон, де він продовжував уболівати за українську кооперацію [12, с 13].

Особливо помітним у розгортанні кооперативного руху на Правобережжі був вплив пропагандистських праць Доманицького. Існує думка, що більше товариств виникало в тих районах, які знаходилися ближче до книжкового київського ринку, до місць, де продавалися видання Доманицького [11, с.26-27].

Йосип В'ячеславович Юркевич зацікавився кооперативним рухом, перебуваючи у Харкові [14, с 102-103]. Кооперативну діяльність він почав після переїзду на Правобережжя. Працюючи лікарем серед селян, він вирішив покращити їхнє становище: у 1901 р. організував ощадно-позичкове товариство в м. Корнині Сквирського повіту Київської губернії, 1906 р. за його участю відкрилося споживче товариство у с. Кривому того ж повіту [6, с.36]. Юркевич опублікував українською мовою ряд праць, присвячених кооперації, зокрема, нариси «Наша товариська крамниця» та «Наше позичкове товариство» [3, с 124-125].

Юркевич допомагав у створенні союзів кредитних та споживчих кооперативів, був членом Київського кредитного союзу, ревізійної комісії Київського союзу споживчих товариств.

Христофор Антонович Барановський долучився до кооперації ще в Юнацькі роки: після закінчення сільської школи він працював заступником Розпорядника Немиринецького ощадно-позичкового товариства. Згодом перейшов на роботу до ощадно-позичкового товариства в с. Дзенгелівці Уманського повіту Київської губернії.

Та найбільша його заслуга в організації Київського Союзу установ дрібного кредиту. Союз був створений у Дзенгелівці, згодом його було перенесено до Києва. З 1907 до кінця 1917 рр. кооператор очолював його. Барановського неодноразово обирали до складу керівних органів різноманітних центральних кооперативних установ Російської імперії та України [3, с 125, 132-133; 6, с.34-

36].

І. А. Волошиновський, поляк за національністю, прагнув допомогти українському селянству. Він працював агрономом у Подільській губернії. І Волошиновський пропагував кооперативний рух у створеній ним газеті "Світова зірниця", а також організував при Подільському товаристві сільського господарства та сільськогосподарської промисловості Відділ із поліпшення дрібних господарств, метою діяльності якого було сприяння розвитку кооперації[^], с.72; 15]. І.А. Волошиновський був секретарем на II Всеросійському кооперативному з'їзді у м. Києві (1-7 серпня 1913 р.)[7], заступником головного редактора кооперативного видання "Хроника учреждений мелкого кредита"[4, арк.6].

Особливу роль у розгортання кооперативного руху відіграла діяльність інструкторів, що працювали при земських установах, та спеціалістів дрібного кредиту, агрономів. Серед активних кооператорів Волині назовемо Крамаревського, Ніжицького, Александровича, Ярженека [13, с.63-64], у Подільській губернії - Р. Реннінга, І. Кальницького, М. Трублаєвича, Д. Зосимато, В. Ворникова, та інших [8, арк.54зв., 124, 249; 9, с.71-72] На Київщині активна працювали Добрянський [16, арк.755], К. Михайлюк [2, с 115-116]. С. Країнський, В. Козакевича [10, с.22] тощо.

Отже, кооперативний рух Правобережної України розвинувся значною мірою завдяки енергійній діяльності свідомої інтелігенції.

Список використаних джерел

1. І. Аліман М. В., Бабенко С.Г., Гелей С.Д. та ін. Історія споживчої кооперації на Україні. Підручник для студентів кооперативних вузів. - Укоопспілка, Львівська комерційна академія. - Львів, 1996. - 383с.
2. Библиография // Украинская жизнь. - 1912-№3. -С.І 15-116. 3. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Із праць історико-філософської секції НТШ. - Н.Й.,1964. - 624с.
4. Державний архів м. Києва. — Ф. 161. - Оп.1. -Спр.9.

5. Доманицький Василь Миколайович / Упорядник Е.О. Палій; Під ред. Ф.І. Шевченка. - К.: Вид. дім «Ділова Україна» - «Скарбниця», 2000. - 35с.
6. Історія української кооперації. Витяги з лекцій читаних на кооперативних курсах укр. сел. спілки в Празі Я. Грабовим. - Прага: Видання української селянської спілки в еміграції в Ч. - С.Р., 1924. - 72с.
7. Кооперативный съезд // Киевская мысль. -1913.-2 августа.
8. Кам'янець-Подільський міський державний архів. - Ф.228. - Оп.1. - Спр. 8331.
9. Кооперативная жизнь. - 1913. -№11. - С.71-72.
10. Крашенников К. Открытие крестьянского общества садоводства // Газета.- 1909.-№41.
11. Литвицький М. Діяльність Василя Доманицького як кооператора // Василь Доманицький. З нагоди 15-ї річниці його смерті. - Подєбради: В-во «Кооперативний Фонд імени Василя Доманицького», 1925. - 32с.
12. Лотоцький О. В.М. Доманицький - громадянин // Василь Доманицький. З нагоди 15-ї річниці його смерті. - Подєбради: В-во «Кооперативний Фонд імени Василя Доманицького», 1925. - 32с.
13. Маркович Д. Краткий очерк развития кооперации на Волыни // Украинская жизнь. - 1913. -№7-8. - С.61-75.
14. Половец В.М. кооперативний рух в Лівобережній Україні (1861-1917 рр.). - Чернігів: Редакційно-видавничий комплекс «Деснянська правда», 1996.- 204с.
15. Світова зірниця. - 1909.-22 січня.
16. ЦДІАК України. - Ф.274. - Оп.1. - Спр. 3626.
- 17.ЦДІАК України. -Ф.275.- Оп.1 - Спр. 1988.

